

Хайрулін О. кандидат психологічних наук, доцент кафедри морально-психологічного забезпечення діяльності військ (сил) гуманітарного інституту НУОУ ім. Івана Черняхівського
ORCID: 0000-0001-7042-7948

ІГРОВА КОМПЕТЕНТНІСТЬ КОМАНДИРА

Досліджується феномен гри, як базис професіоналізму сучасних командирів. Їх діяльність здійснюється в умовах гібридних загроз та викликів. Запропоновано професійну компетентність командирів сприймати через оптику ігрової компетентності, основою якої є гнучкі й жорсткі компетенції. Практичним результатом прогнозується створення і застосування моделі ігрової компетентності командира, покращення професійної (службової) діяльності відповідних посадових осіб.

Ключові слова: невизначеність; компетентність; професійна компетентність; ігрова компетентність; компетенції; таксономія; вид провідної діяльності; моделювання.

Актуальність і головна ідея дослідження. Сучасні умови розвитку українського суспільства, демократичні перетворення, які відбуваються в Україні, цілі й завдання протистояння військовій агресії на сході нашої держави обумовлюють і вимагають максимальної якості функціонування усіх елементів сектору безпеки та оборони, особливо його фундаменту – Збройних Сил України.

Особливості агресивної російської геополітики, що призвели до тривалої регіональної дестабілізації - окупації Автономної Республіки Крим, воєнними діями на українському Донбасі та у Сирії, ескалації напруженості у балтійському регіоні – східноєвропейському поясі безпеки НАТО, парадоксально пов'язані з новітніми засобами воєнної боротьби й архаїчними російськими прагненнями [7; 9; 15].

Сучасними дослідниками російська геополітична активність обґрунтовується реалізацією у XXI столітті нової воєнно-політичної парадигми, коли державні утворення знаходяться в безперервному конфлікті одне з одним, а сторони конфлікту діють, не афішуючи себе [7; 9; 15]. Така модель відома як гібридна війна, чим, зокрема в Росії, позначається війна нового покоління та що є форматом застосування концепції «м'якої» (soft), «жорсткої» (hard) та «розумної» (smart power) сили [7; 9]. Тому є закономірним те, що за висновками західних дослідників, за останнє десятиліття держава, яка не задіяла до своєї зовнішньополітичної стратегії концепцію «м'якої сили», є швидше винятком, аніж правилом [7; 9]. У числі сучасних і таких, що відповідають найефективнішим технологіям

воєнно-політичного впливу, має бути й український арсенал засобів.

Український командир повинен сьогодні відповідати кращим світовим зразкам військового керівника, уособлювати собою взірець професійної компетентності, мати у своєму арсеналі передові наукові підходи й технології діяльності. Його функціональність є сплавом, цілісною системою опанованих знань, норм, умінь і навичок, досвіду, особистісних і професійних цінностей та смислів. Така функціональність ґрунтується на всьому комплексі професійної компетентності командира, що, у свою чергу, вимагає постійного вдосконалення, самоосвіти й саморозвитку командира як суб'єкта життєдіяльності.

Психологічні закономірності та особливості гібридної моделі протистояння повною мірою розкриваються через феномен гри, як культурно-атрибутивної еманції збройної боротьби. Історично гра часто замінювала собою саме збройне протистояння, локалізувала та суттєво зменшувала обсяги й ступінь втрат, що були неминучими за умов відкритої, тотальної війни [7; 9; 12]. Така особливість гри в умовах агресивного середовища і конкурентної боротьби, за висновками відомого автора класичного дослідження гри Й. Гейзінґи, перетворює гру на «культурну ... функцію війни» [12, с. 134].

Наведене вимагає, а перспективні наукові розвідки спроможні, забезпечувати якісне удосконалення професійної компетентності сучасних командирів військових частин і підрозділів сектору безпеки та оборони України на основі системного, діяльнісного, ігрового і компетентнісного підходів.

Виклад основного матеріалу. Особиста професійна компетентність сучасного українського командира - офіцера і сержанта, складається з різних властивостей, серед яких чільне місце займають психологічні властивості професійної спрямованості. Вони обумовлюють здатність військового керівника до якісної та своєчасної оцінки реальної обстановки, врахування максимальної кількості ризиків, прийняття і реалізацію якісного рішення, у тому числі в умовах невизначеності [7; 9; 12; 15]. Разом із тим актуальні психологічні та педагогічні підходи до змісту і структурно-функціональної моделі професійної компетентності фахівця, у її загальному розумінні, засвідчують свою певну нерівноваженість і предметну строкатість. У вітчизняному науковому просторі ще не набула своєї парадигмальної усталеності система понять і категорій, що розкривають зміст професійної компетентності фахівця. Передусім, це стосується ключових понять «компетентність», «компетенція» [1; 2; 4-6; 13; 14] та нових для вітчизняного наукового апарату понять «гнучкі компетенції» («soft-компетенції», soft skills) і «жорсткі компетенції» («hard-компетенції» (hard skills) [1; 4].

Враховуючи те, що синхронізація понятійного апарату в контексті можливих структурно-функціональних моделей професійної компетентності фахівця не входить в коло наших актуальних завдань, у якості методологічної основи подальших розвідок та обґрунтувань ми обираємо наукові підходи українських учених Ж.П. Вірної, В.В. Рибалки, В.В. Ягупова, С.К. Шандрука, А. Б. Мудрик та інших дослідників, наукові дискурси яких з означеної проблематики у більшості є взаємно погодженими [2; 11].

Одна із провідних науковців у царині психології професійної діяльності Ж.П. Вірна ґрунтує власний науковий доробок на висновках класика діяльнісного підходу в психології С.Л. Рубінштейна, який вважав компетентність важливим інтеграційним поняттям психологічної теорії діяльності, яким узагальнюється те, як у процесі діяльності реалізується суб'єктивне віддзеркалення дійсності та функціонує механізм психічної регуляції діяльності [2, 8].

Згідно із висновками Ж.П. Вірної професійна компетентність має розумітися «...як: сукупність знань та умінь (що визначають результативність професійної діяльності); комплекс професійних знань і

професійно значущих особистісних якостей; прояв єдності професійної та загальної культури; інтегративна характеристика фахівця, що визначає його здатність успішно здійснювати професійну діяльність» [2, 14]. Також «компетентність – це одна із сходинок професіоналізму, що виражається у системі знань, умінь, навичок, способів діяльності, психологічних якостей, необхідних спеціалісту для здійснення ефективної професійної діяльності» [2, 20]. Вона виражає значення традиційної тріади «знання, уміння, навички», інтегруючи їх у єдиний комплекс [2, 11].

Компетенціями Ж.П. Вірна визначає характеристики, необхідні для задовільного рівня виконання завдань; це своєрідна характеристика позиції (ролі, посади), а не індивіда. В той час як компетентність – це характеристика, яка дає змогу порівняти одного працівника з іншим і є, насамперед, суб'єктивною ознакою [2, 10].

Із посиланням на теорію «мінімальної компетенції» В. Ландшеєра про те, що професійна компетентність є похідною від категорії «компетентність», Ж.П. Вірна позначає цим поняттям загальний феномен набуття суб'єктом такого рівня навченості в певному предметному просторі, «...який необхідний для успішного функціонування людини у суспільстві». Тому мінімальна компетенція трактується як своєрідний рівень знань і умінь, що дозволяють суб'єкту ефективно діяти в такому просторі [2, 13]. Виходячи з цього компетенція є атрибутивним включенням, компонентою компетентності, яка, в свою чергу, є мета-системою по відношенню до рівня компетенцій, що її формують.

Таким чином дослідники, які поєднують поняття «компетенція» і «компетентність» не припускаються помилки, якщо не протиставляють ці системно врівноважені явища і сприймають компетенції як атрибутивні включення, що інтегруються в компетентності за умов актуальної ситуації предметної діяльності. Така позиція відповідає Глосарію термінів ЄФО (1997), в якому поняття компетенція та компетентність визначаються як «здатність робити щось добре або ефективно; відповідність до вимог, що ставляться при працевлаштуванні; здатність виконувати особливі трудові функції» [2, 8]. Змістовний збіг тлумачень цих понять представляє Міжнародний департамент стандартів для навчання, досягнення та освіти

(International Board of Standards for Training, Performans and Instruction): «компетентність і компетенція – це здатність здійснювати будь-яку діяльність на основі єдності знань, умінь, досвіду», ... що спрямована на набуття певних стандартів у галузі професії або виду діяльності [2, 8].

Загальна категорія «компетентність» виступає як особлива, екзистенційна, універсальна мета-форма, з якої через діяльнісну мету і конкретизацію предметного поля і простору, відповідну практику дій конкретного суб'єкта, «проростають» у родовидовому відношенні окремі видові компетентності. Таким чином вона набуває своєї діяльнісної об'єктивності. Ж.П. Вірна акцентує, що у похідних (видових) моделях компетентностей, зокрема - професійної компетентності, як базис виділяються «метакомпетентність» і «ядерна» компетентність. Перша є комплексом універсальних утворень, які лежать в основі формування компетенцій і компетентностей – здатність до рефлексії, здібності децентрації, аналітичні та комунікативні уміння. Друга, «ядерна» компетентність, включає всю широту діапазону застосування компетентностей через атрибути «трансситуативності» – акуратність, уміння прийняти й вислухати іншого, володіння комунікативними вміннями та комп'ютерними навичками [2, 20].

Класичними структурними компонентами професійної компетентності фахівця Ж.П. Вірна визначає наступні: спеціальна (професійно-предметна), соціально-психологічна, методична і комунікативна компетентність [2, 14]. Соціально-психологічна і комунікативна компетентність у контексті проблематики актуальної статті нами вважаються універсальними, атрибутивними для діяльності військового керівника, командира, як суб'єкта не лише в контурі аспектів професійно-службової діяльності. Адже важко позиціонувати як професійні аспекти позаслужбової, побутової, соціальної діяльності людини, яка обіймає командирську посаду. У такому контексті вважається корисним включення в нашу дискурсивну розвідку класичного висновку видатного американського економіста, що народився на українській Волині Гарві Лейбенштейна про «особливості соціальних та інших ресурсів, що не потрапляють у ринковий обіг [предметну професійну сферу суб'єкта]». Це, передусім, чинники, що безпосередньо не пов'язані з

професійною діяльністю: вплив позаслужбових, побутових стосунків, політичної ситуації, особливості національного характеру, етичні цінності й традиції, впливи подій іншого незалежного від виду професійної діяльності характеру. Г. Лейбенштейн є автором класичної концепції «людського фактору» - X-фактору або X-ефективності, яка стала відомою з середини 60-х років минулого сторіччя. «Існує велика кількість різноманітних причин, за якими люди й організації працюють не так напружено, як були б спроможні» - акцентує Г. Лейбенштейн, оцінюючи ресурси, що впливають на якість професійної діяльності [3, с. 305].

Український учений, один із ключових представників психологічної школи А.В. Фурмана, С.К. Шандрук результатами власного дослідження довів, що «компетенція передбачає розвиток у людині системно організованих інтелектуальних, комунікативних, рефлексуючих, самоорганізуючих, моральних властивостей, які дозволяють успішно організувати діяльність у широкому соціальному, економічному та культурному контекстах» [14, 93]. Разом із тим С.К. Шандрук обґрунтовано долає хибну прив'язку компетенцій до кваліфікацій - громіздких зовнішніх унормувань, які у минулому мали за мету встановлення функціональної відповідності між вимогами робочого місця, робочої позиції із цілями освіти, а підготовка фахівця полягала у засвоєнні більш-менш стандартного набору знань, умінь та навичок [14, 93].

С.К. Шандрук розкриває структуру компетенції як сформованість в особистості внутрішньої мотивації, психологічної та практичної готовності до досягнення більш якісних результатів у своїй професійній діяльності та соціальному житті. Науковець визначає три складові сутнісного наповнення поняття «компетенція»: аксіологічні – засвоєння цінностей, ціннісне ставлення до особистісного зростання і професії; когнітивні – володіння знаннями; операційні – сформованість способів діяльності, технологічної грамотності [14, 94].

Власним висновком про те, що «компетентність закономірно визначається як спосіб діяльності щодо певних усуб'єктнених об'єктів» С.К. Шандрук підтримує базисну наукову позицію про метакомпетентність і ядерну компетентність Ж.П. Вірної. Тобто існує кортеж компетентностей, який має

універсальний характер і поширюється на чисельні види діяльності в їх залежності від актуальної предметної сфери. Серед таких, як зазначалося раніше, науковцями визначаються соціально-психологічна та комунікативна компетентність [14, 98].

Розвиваючи власну психологічну компетентісну концепцію, С.К. Шандрук саме через комунікативну компетентність, як універсальну і пріоритетну, позиціонує відповідні риси-якості сучасного фахівця, оскільки різні види діяльності (управлінська, організаційна, виробничо-технологічна, проектна) здійснюються в безпосередньому професійному контакті з людьми [14, 141].

У своєму дослідженні С.К. Шандрук вказує на соціальну компетентність - інтегральні особистісні утворення, які підтверджують компетентну зрілість майбутнього фахівця [14, 176].

Слід зауважити, що зміст комунікативної та соціальної компетентностей, як їх формулює С.К. Шандрук, співпадає з комплексом ключових «гнучких компетенцій» («soft-компетенции», soft skills) [1; 13]. Згідно із тлумаченням Оксфордського словника «гнучкі (soft) навички» - це особистісні властивості, що дозволяють ефективно і гармонійно взаємодіяти із людьми. За іншими джерелами цим поняттям позначаються уніфіковані навички та особистісні властивості, що підвищують ефективність діяльності та взаємодію з іншими людьми [13].

За висновками фахівців компанії Boston Group, що спеціалізується на управлінському консультуванні, комунікативні навички або навички соціальної взаємодії є найбільш важливими серед універсальних, неспецифічних для певних видів діяльності та потрібні усім без виключення фахівцям. Також вказується три домінуючі властивості: вміння підтримувати діалог, аргументувати власну позицію, будувати контраргументацію, і на важливість інших гнучких (soft) компетенцій: наявність активної життєвої позиції, аналітичність мислення, емоційна витривалість, вміння працювати в команді, стійка цілеспрямованість, здібність вирішувати конфлікти, вміння надихати, захоплювати новими ідеями, креативність, надійність [1].

Подібність змісту «жорстких компетенцій» («hard-компетенцій», hard skills) прослідковується у змісті вищого рівня професійної підготовки, яким є фахово-технологічний, пов'язаний із спроможністю

професіонала втілювати у повсякдення цілком конкретний набір трудових функцій, із його фаховою компетентністю [14, 177].

С.К. Шандрук вдало фіксує і водночас вказує шлях розв'язання ключового протиріччя «людського фактору» й ефективності його професійної реалізації, виходячи, що «сьогодні працедавцям потрібна не кваліфікація, пов'язана із механічним дробленням виробничих функцій на низку чи шерег завдань і видів діяльності, а дієва компетентність як структурна цілісна система знань, норм, умінь і навичок, цінностей і смислів, де поєднуються кваліфікація (фахова компетентність, «жорсткі компетенції», hard skills) із соціальною поведінкою, здатністю працювати в групі, ініціативністю, спроможністю ухвалювати рішення і відповідати за їх наслідки, нарешті професійно вчиняти та рефлексувати здійснене і прогнозувати майбутнє» [14, 315]. Саме останній шерег властивостей, що визначають якість соціальної поведінки, відповідає змісту «гнучких компетенцій» («soft-компетенции», soft skills) і, як результат - комунікативній і соціальній компетентностям.

Незалежно від доробку українських науковців, але суголосно з ними, І.І. Голованова наголошує, що необхідно «відрізнити компетенції від компетентності, що позначає рівень досягнень в межах певної функції або праці. Компетентність це професійні навички людини» [4, 32]. Компетенції, за І.І. Головановою, це «... комплекс індивідуальних властивостей, що приводять до успіху [4, 31] ... це поєднання властивостей особистості, знань і навичок, критичне для виконання певного виду роботи» [4, 32].

І.І. Голованова професійний розвиток пов'язує з розвитком жорстких компетенцій (hard skills): це поглиблення знань, умінь і якостей, що відповідають професійній діяльності. У той же час особистісний розвиток - з розвитком гнучких компетенцій («soft-компетенції», soft skills): розвиток знань, навичок, якостей поза їх залежністю від професії [4, 76].

У просторі наук державного управління компетентність - це спроможність за рахунок знання виконувати і керувати виконанням певного комплексу робіт із певною швидкістю, якістю та ефективністю, що містить у собі певний процес або певну частину процесу, функцію або певну частину функції, та мати

уявлення про теорію, вміння, навички та досвід у цій сфері. Компетентність означає системне бачення функції та справи, системне уявлення середовища та явищ. Під компетентністю розуміють усі знання, навички й види поведінки працівника, необхідні для успішної реалізації завдань діяльності організації [5, 328].

Особливості військової діяльності в сучасних умовах, як зазначалося раніше, набувають стійкого гібридного характеру та ігрової функціональності, якій притаманні мінімізація витрачених ресурсів та максимізація отриманих здобутків [7; 9; 12; 15]. Принципи, що носять виражену ігрову спрямованість, а саме: 1) компліментарність, функціональне доповнення параметрів та елементів ситуації та властивостей самого суб'єкта діяння; 2) пріоритетний вибір шляху найменшого супротиву; 3) безперервність дій та акцій; 4) переважання непрямих, прихованих, неявних впливів і дій, сьогодні складають основу всіх геополітичних ініціатив, що виникають у світі. Ці принципи надають суб'єктам протистояння можливість оптимально заглибитись у зміст і процеси актуальної ситуації протиборства, використати її потенціал. Домінуючим вважається принцип непрямой, прихованої, успішної практичної реалізації ігрового моделювання [7; 9; 12; 15].

Структура діяльності суб'єкта сучасного воєнного протиборства умовно складається з двох субстанційних частин: а) зовнішньо суб'єктної, тобто діяльності суб'єкта-актора та б) внутрішньо суб'єктної рефлексивної діяльності. Інтегруючим ігровим чинником першої, в умовах потенційної загрози та проявленої небезпеки, є воєнна хитрість командира, оптика якої охоплює сукупність заходів щодо створення у супротивника: 1) ілюзій сприймання обстановки протистояння (імітація, маскування); 2) спотворення його мислення у процесі протиборства (введення супротивника в оману); 3) ілюзій антиципації (раптовість і непередбачуваність дій актора).

Інтегруючим ігровим чинником другої (рефлексії) постає збалансоване функціонування усіх компонентів психіки суб'єкта протиборства з його усвідомленим пріоритетом у вправності збереження емоційної рівноваги (емоційній стабільності, саморегуляції) та в нарощуванні високої когнітивної, рефлексивної компетентності. Актуалізовані параметри і показники психологічної структури особистості суб'єкта конфлікту повинні забезпечувати його

здатність до максимальної продуктивності у тривало нездоланих обставинах максимальної небезпеки [7; 9; 12; 15]. Наведені обставини роблять феномен гри матричним для сфери сучасної військової справи.

Актуальність проблематики гри як перспективної матриці діяльності в контекстах воєнно-політичного протиборства підтверджується й тим, що на теренах Російської Федерації жваво розвиваються наукові дискурси «іграїзації» та дотичного ігрової тематиці «рефлексивного управління» [11]. Як слушно зауважують представники російської психологічної школи (О.К. Тихомирова та ін.), «життя показало, що дослідження ігрової діяльності, яка реалізується в новому інформаційному середовищі, може вважатися одним із найбільш актуальних завдань» [11, 33].

Феномен гри займає особливе місце в соціогуманітаристиці і має виражений трансдисциплінарний характер [9-12; 14]. Класик наукової психології, засновник культурно-історичної парадигми Л.С. Виготський визначав гру «магістральним шляхом розвитку мислення людини», яка соціально відбувається й інтенсивно окультурюється у грі, через гру, за допомогою гри [14, 215].

С.К. Шандрук власним дослідженням визначає актуальність окремої «ігрової компетентності і навіть майстерності» [14, 215] для професійної діяльності фахівця, зокрема – практичного психолога. Він доводить, що гра є фундаментальною основою практичного вчинення у складних умовах, а для психології і педагогіки - «психодидактичною технологією розвитку креативності особистості» [14]. Цей учений «здатність розв'язувати складні спеціалізовані завдання та практичні проблеми під час професійної діяльності» визначає «інтегральною компетентністю», як для професійного практикування, так і в процесі професійного навчання фахівців. Причому як для праці, так і для навчання С.К. Шандрук вважає «комплексність та невизначеність умов» атрибутивними властивостями, принципами. Такий підхід інтегрує об'єктивність сучасного життя з його невірноваженістю та невизначеністю і суб'єктивність особистої готовності людини до ефективних дій за вказаних умов [14, 358].

Сприймаючи феномен гри через оптику діяльнісного і компетентнісного методологічних підходів стає очевидним, що

гра, як матриця діяльності в умовах складності й невизначеності [7; 9-12; 14; 15] займає фокальне місце у всьому комплексі компетентностей і формуючих їх компетенцій сучасної людини. Це підтверджується не лише сучасними дослідженнями і поширюється далеко за межі простору сприйняття гри у контексті феноменів дитинства [6; 8; 9; 11; 12].

Гра як вид провідної діяльності відповідно таксономії таких видів атрибутивно включає в себе безпосередню комунікацію (спілкування як первинний вид), предметно-маніпулятивну діяльність (як похідну інструментальну, засобову), надалі генетично обумовлюючи і насичуючи функціональним змістом усі наступні види провідної діяльності: навчання, суспільно-корисну діяльність і професійну діяльність. Це є цілком логічним, адже соціальні обставини й утворюються як власне соціальні, через наявність нетотожних елементів – суб'єктів, які через власні предметно-маніпулятивні дії обмінюються смислами, взаємно впливають один на одного і спільно у своїй взаємодії.

Якщо звільнити таксономію видів провідної діяльності від хронологічного аспекту і виконати об'єктивну умову, що психічний розвиток суб'єкта, а відтак – його життєдіяльність, у дорослому віці іманентно характеризується своєрідною інтегрованою системою усіх видів діяльності від 1) спілкування-комунікації, через 2) предметне маніпулювання, 3) гру, 4) навчання, 5) суспільно-корисну (непрофесійну, волонтерську) діяльність і 6) професійну діяльність до повного спектру соціального функціонування, логічним буде висновок про особливий, за певних умов, статус у цій таксономії саме третього виду провідної діяльності – гри.

Важливим, на нашу спільну з В.І. Осьодлю, думку, є та обставина, що відповідно до таксономії видів провідної діяльності наступними після гри, генетично обумовленими видами, є навчання, суспільно-корисна активність і праця – модальності життєдіяльності, що змістовлюють розвиток особистості у напрямку її кооперативної соціальної функціональності, включно й навчальної і професійної діяльності.

За висновками вченої О.В. Єрьомкіної «особистісно-орієнтовані технології в системі професійної підготовки ... формують сприйняття світу у всьому його забарвленні, передбачають діагностику особистості,

ситуаційне проектування, самоактуалізацію, самореалізацію, ігрове моделювання, діалогове навчання» [6, 75]. Це повністю стосується кращих форм здійснення професійної (бойової) підготовки військових спеціалістів, де центральним, найважливішим суб'єктом є командир.

О.О. Смірнова в кортежі компонентів ігрової компетентності виокремлює «креативність і розвинену уяву, тактичність і чуйність, недирективність» - чинники, що визначають зміст цього виду компетентності і знаходяться в її основі [8, 95]. Виходячи із змісту вказаних компонентів ігрової компетентності, вони тотожні поняттю «гнучких компетенцій» («soft-компетенции», soft skills), що відповідає актуальним висновкам інших авторів [1; 13]. О.О. Смірнова вважає ігрову компетентність «базовою складовою кваліфікації ... педагога» [8, 95].

У науковому апараті визначень компетентнісного методологічного підходу «ігрова компетентність» поступово набуває свого прагматичного змістовлення й актуалізації [6; 8; 11; 14]. Зважаючи на особливості гри як перспективної матриці діяльності в контексті воєнно-політичного протистояння вважається за доцільне серед усіх компонентів професійної компетентності сучасних командирів виокремити ігрову компетентність цієї професійної категорії.

Зміст і сутність компетенцій, що формують ігрову компетентність, універсальність умов її реалізації, вказують на те, що не буде помилкою сприймати цей вид компетентності водночас як «метакомпетентність» і «ядерну» компетентність.

Ігрова компетентність сучасного командира не є даниною моди, незавершеним дискурсом або оригінальною науковою цікавинкою. Важливого значення гри як формі військової підготовки надавав класик воєнного мистецтва другої половини ХІХ сторіччя, українець за походженням, генерал М.І. Драгомиров. Його висновки щодо доцільності використання ігрового моделювання у практиці підготовки військ стосуються розвитку когнітивної, рефлексивної компетентності, вправності, збереження емоційної рівноваги офіцерів та молодших командирів, здатності офіцерів до нестандартного мислення, розвиток у них сміливості приймати оптимальні рішення, вміння віднаходити нові прийоми виконання

службово-бойових завдань [9]. За висновками цього національного достойника ігрові засоби військової підготовки «збуджують розумову діяльність і спрямовують її на розвиток військових міркувань, привчають вникати у глибинну сутність бойового доручення, надають навичок аналізу труднощів воєнної справи, [формують] уміння своєчасно вживати заходи обережності, швидко та вірно мислити за різних умов обстановки... Вправи у воєнній грі готують... бути керівником» [9, 122-124].

Провідними країнами світу активно використовуються ігрові форми та методи навчання і підготовки військових кадрів. До прикладу, в Академії сухопутних військ США (USMA, West Point) здійснюється викладання дисципліни «Теорія ігор», що призначена формувати в кадетів поведінкові стереотипи прийняття рішень та ефективно їх реалізовувати у кризових ситуаціях, якими переповнена військова діяльність. Особливе значення при цьому надається розвитку практичного мислення, мета якого –

здійснення оптимальних розрахунків порядку перебігу подій і мінімізація втрат особового складу, озброєння і техніки. Тематично дисципліна передбачає два змістових компоненти навчання: перший – ознайомлення кадетів із основами теорії ігор, другий – використання отриманих знань у повсякденних навчальних ситуаціях [9, 124].

Результати дискурсивно-прикладного дослідження проблематики ігрової компетентності сучасних українських командирів засвідчують актуальність і перспективність розитку наведених наукових гіпотез. Потребує уважного опрацювання структурно-функціональна модель формування і розвитку ігрової компетентності командирів – керівників різного рівня складових сектору безпеки й оборони України в контексті сучасних гібридних загроз і викликів; практичної реалізації змісту компетенцій, що визначають якість професійної підготовки сучасних українських командирів та рівень їх кваліфікації.

Список використаних джерел

1. Абашкина О. Soft skills : ключ к карьере / О. Абашкина. – Режим доступа: <http://www.pro-personal.ru/journal/303/7811>.
2. Вірна Ж. П., Мудрик А. Б. Особистісна вимогливість як чинник професійної компетентності (на матеріалі держслужбовців центрів зайнятості) [Текст] : монографія / Жанна Петрівна Вірна, Алла Богданівна Мудрик. – Луцьк : Вежа-Друк, 2014. – 256 с.
3. Гальперин В. М., Игнатъев С. М., Моргунов В. И. Микроэкономика: В 2-х т. / Общая редакция В. М. Гальперина. СПб.: Экономическая школа. 1999. Т. 1. 349 с.
4. Голованова И.И. Саморазвитие и планирование карьеры: учеб. пособие / И.И. Голованова. – Казань: Казан. ун-т, 2013. – 196 с.
5. Енциклопедичний словник з державного управління / уклад. : Ю. П. Сурмін, В. Д. Бакуменко, А. М. Михненко та ін. ; за ред. Ю. В. Ковбасюка, В. П. Трощинського, Ю. П. Сурміна. – К. : НАДУ, 2010. – 820 с.
6. Еремкина О.В. Формирование психодиагностической культуры учителя в системе непрерывного педагогического образования : монография / О.В. Еремкина ; Изд. дом Рос. акад. образования ; Моск. психол.-соц. ин-т. — М., 2006. — 332 с.
7. Некоторые аспекты анализа военно-политической обстановки: [монографія] / под ред. А. И. Подберезкина, К. П. Боришполец. – М. : МГИМО-Университет, 2014. – 874 с.
8. Смирнова Е.О. Игра в современном дошкольном образовании. Электронный журнал «Психологическая наука и образование» www.psyedu.ru / ISSN: 2074-5885 / E-mail: psyedu@mgppu.ru 2013, № 3 С. 92-98 Елена Олеговна
9. Хайрулін О.М. Психологічні виміри ігрового моделювання у військовій справі / Олег Хайрулін // Психологія і суспільство. – 2018. – №1-2. – С. 83–108.
10. Хайрулін О.М. Теорія «фокальної точки» (Т. Шеллінг) та теорія «перспектив» (Д. Канеман) як основа розвитку рефлексивної компетентності українського офіцера / Олег Хайрулін // Збірник наукових праць НАОУ. – 2016. – №1. – С. 133–139.
11. Хейзинга Й. Homo ludens. Человек играющий / Йохан Хейзинга; сост. предисл. и пер. с нидерл. Д.В. Сильвестрова; коммент., указатель Д.Э. Харитоновича. СПб.: Изд-во Ивана Лимбаха, 2011. – 416 с.
12. Хайрулін О.М. Теоретико-психологічний аналіз змісту категорійного поняття «гра» / Олег Хайрулін // Психологія і суспільство. – 2017. – №3. – С. 32–50.
13. Чуланова О. Л. Управление персоналом на основе компетенций : монография / О. Л. Чуланова. – М. : ИНФРА-М, 2017. – 122 с. – Режим доступа: <http://www.znaniium.com/www.dx.doi.org/10.12737/3433>

14. Шандрук С. К. Психологічні засади розвитку професійних творчих здібностей майбутніх практичних психологів. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора психологічних наук. 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія. Тернопіль – 2016 458 с.

15. Amos C. Fox and Andrew J. Rossow, Making Sense of Russian Hybrid Warfare: A Brief Assessment of the Russo-Ukrainian War, The Institute of Land Warfare, ASSOCIATION OF THE UNITED STATES ARMY, LAND WARFARE PAPER No. 112, March 2017, 23 p.

References

1. Abashky`na O. Soft skills : klyuch k kar`ere. Rezhym`m dostupa: <http://www.pro-personal.ru/journal/303/7811>, (in Russian).
2. Virna Zh. P., Mudryk A. B. (2014). Osoby`stisna vy`mogly`vist` yak chy`nny`k profesijnoyi kompetentnosti (na materialy derzhsluzhbovciv centriv zajnyatosti). Lucz`k : Vezha-Druk, 256, (in Ukrainian).
3. Gal`pery`n V. M., Y`gnat`ev S. M., Morgunov V. Y. (1999). My`kroekonomy`ka: V 2-x t. SPb.: Ekonomy`cheskaya shkola. T. 1. 349,
4. Golovanova Y.Y. (2013). Samorazvy`tye y`plany`rovany`e kar`ery. Kazan` : Kazan. un-t, 196, (in Russian).
5. Ency`klopedy`chny`j slovny`k z derzhavnogo upravlinnya. (2010). K. : NADU, 820, (in Ukrainian).
6. Eremky`na O.V. (2006). Formy`rovany`e psy`xody`agnosty`cheskoj kul`tury uchy`telya v sy`steme nepreryvnoho pedagogy`cheskogo obrazovany`ya. Y`zd. dom Ros. akad. obrazovany`ya ; Mosk. psy`xol.-socz. y`n-t. M., 332, (in Russian).
7. Nekotorye aspekty` analy`za voenno-poly`ty`cheskoj obstanovky. (2014). M. : MGY`MO-Uny`versy`tet, 874, (in Russian).
8. Smy`mova E.O. (2013) Y`gra v sovremennom doskol`nom obrazovany`y. Elektronny`j zhurnal «Psy`xology`cheskaya nauka y` obrazovany`e» www.psyedu.ru/ ISSN: 2074-5885 / E-mail: psyedu@mgppu.ru, №3, 92-98, (in Russian).
9. Xajrulin O.M. (2018). Psy`xologichni vy`miry` igrovogo modelyuvannya u vijs`kovij spravi. Psy`xologiya i suspil`stvo. №1-2. 83–108, (in Ukrainian).
10. Xajrulin O.M. (2016). Teoriya «fokal`noyi tochky`» (T. Shelling) ta teoriya «perspekty`v» (D. Kaneman) yak osnova rozvy`tku refleksy`vnoyi kompetentnosti ukrayins`kogo oficera. Zbirny`k naukovy`x prac` NAOU. №1. 133–139, (in Ukrainian).
11. Xejzy`nga J. (2011). Homo ludens. Chelovek y`grayushhy`j. SPb.: Y`zd-vo Y`vana Ly`mbaxa, 416, (in Russian).
12. Xajrulin O.M. (2017). Teorety`ko-psy`xologichny`j analiz zmistu kategorijnogo ponyattya «gra». Psy`xologiya i suspil`stvo. №3. 32–50, (in Ukrainian).
13. Chulanova O. L. (2017) Upravleny`e personalom na osno`ve kompetency`j : monografy`ya / O. L. Chulanova. – M. : Y`NFRA-M, 122, (in Russian).
14. Shandruk S. K. (2016). Psy`xologichni zasady` rozvy`tku profesijny`x tvorchy`x zdibnostej majbutnix prakty`chny`x psy`xologiv. Dy`sertaciya na zdobuttya naukovogo stupenya doktora psy`xologichny`x nauk. 19.00.07 – pedagogichna ta vikova psy`xologiya. Ternopil` – 458, (in Ukrainian).
15. Amos C. Fox and Andrew J. Rossow, (2017). Making Sense of Russian Hybrid Warfare: A Brief Assessment of the Russo-Ukrainian War, The Institute of Land Warfare, ASSOCIATION OF THE UNITED STATES ARMY, LAND WARFARE PAPER No. 112, 23 (in English).

Резюме

Хайрулин О. кандидат психологических наук, доцент кафедры морально-психологического обеспечения деятельности войск (сил) гуманитарного института НУОУ им. Ивана Черняховского
ORCID: 0000-0001-7042-7948

ИГРОВАЯ КОМПЕТЕНТНОСТЬ КОМАНДИРА

Исследуется феномен игры, как базис профессионализма современных командиров. Их деятельность осуществляется в условиях гибридных угроз и вызовов. Предложено профессиональную компетентность командиров воспринимать через оптику игровой компетентности, основу которой составляют гибкие и жесткие компетенции. Практическим результатом прогнозируется создание и применение модели игровой компетентности командира, улучшение профессиональной (служебной) деятельности соответствующих должностных лиц.

Ключевые слова: неопределенность; компетентность; профессиональная компетентность; игровая компетентность; компетенции; таксономия; вид ведущей деятельности; моделирование.

Summary

Khairulin O. PhD (Psychology), assistant professor

COMMANDER'S GAMING COMPETENCE

The article is devoted to the phenomenon of the game, as a basis for the formation and development of the attributive component of the commanders professionalism - game competence. The tasks of professional (service) activity of the commanders at all levels of military management today are carried out in the fast-moving and multi-faceted conditions that qualify as hybrid threats and challenges.

The psychological patterns and peculiarities of the hybrid model of contemporary confrontation are revealed through the phenomenon of the game as a cultural and attributive emanation of armed struggle. Historically, the game often replaced itself armed confrontation, localized and significantly reduced the volume and extent of losses that were inevitable in the face of an open, total war. Such a feature of the game in an aggressive environment and competitive struggle transforms the game into a "cultural ... function of war".

The category of "competence" serves as a special, existential, universal meta-form, from which, through the activity purpose and specification of the subject field and space, corresponding to the practice of the actions of a particular subject, "germinate" in the generic view of certain species competence. Competence is generated on the basis of active, practical integration of competencies. Competencies are attributive inclusions, components that are manifested in competence in the context of the actual situation of the subject activity of the subject. Competencies that are universal for all types of activities are related to the communicative domain of the subject.

Researchers distinguish the game competence, which is formed primarily through the competences of creativity, developed imagination, cooperative personal disposition, tact, attentiveness to the partner, non-directing interactions. This approach corresponds to the taxonomy of the types of leading activities of the subject. In such a taxonomy, the game is recorded as an attribute of any substantive useful activity, including training and professional self-realization.

In the field of military affairs, the phenomenon of the game historically occupies a special place. The game acts as a matrix of confrontation, which is associated with military trickery. An important game aspect of military affairs is the function and protocols of the introduction of opposition to misleading and to ensure its own immunity of the commander against such actions of the enemy. The gaming facilities of military training stimulate the intellectual activity of the commander, direct it to the development of military considerations, teach them to penetrate into the deep essence of combat missions, develop skills and abilities of analysis of the factors of military affairs, the actual situation of confrontation, quickly and correctly adapt under various conditions of the situation.

The prospects of the study are related to the development of the structural and functional model of the game competence of the commanders, to determine the means of its formation and development. This will improve the quality of the professional (service) activities of the relevant officials.

Keywords: uncertainty; competence; professional competence; gaming competence; skills; taxonomy; type of leading activities; modeling.